

PRIKAZI I OSVRTI

Vrijedan doprinos kajkavologiji

(Josip Đurkovečki: *Jezičnica hrvatsko-slavinska*, Profil, Zagreb, 2008.)

Knjižica koju imamo pred sobom još je jedan *gemant* iz *gazofilacijuma* poznatoga kajkavologa i kajkavofila Alojza Jembriha. Riječ je o pretisku dvojezične, kajkavsko-njemačke gramatike Josipa Đurkovečkoga *Jezičnica hrvatsko-slavinska za hasen Slavincev i potreboču ostaleh stranskoga jezika narodov*, tiskane 1826. godine u Pešti. U uvodnoj studiji *Josip Đurkovečki i njegovo djelo* A. Jembrih navodi tri razloga za izdavanje toga pretiska: njime će se jezikoslovcima olakšati proučavanje te kajkavske gramatike, hrvatskoj će se kulturnoj javnosti predstaviti njezin autor Josip Đurkovečki, a ujedno će se ukazati i na gramatološki kontinuum hrvatskih gramatika.

A. Jembrih prvo donosi biografiju Josipa Đurkovečkoga, župnika u Samarici kraj Garešnice, koji se hrvatskoj javnosti predstavio u vrijeme zagrebačkoga biskupa Maksimilijana Vrhovca koji je poticao književni rad na kajkavskome književnom jeziku te se i sam njime služio u svojim propovijedima i pismima. U studiji se donose i podatci o drugom značajnom djelu J. Đurkovečkoga, objavljenom 1820. godine pod naslovom *Kratko-spravek evangeliumov nadaljneh i svetečneh*. Riječ je o evangelijomima «za potreboču i hasen dece fare samaričke», odnosno o nedjeljnim i blagdanskim propovijedima te njihovom tumačenju u prilagođenom obliku namijenjenom djeci iz njegove župe.

Jezičnica hrvatsko-slavinska za hasen slavincev i potreboču ostaleh stranskoga jezika narodov slovnica je kojom se J. Đurkovečki predstavio kao nasljedovatelj kajkavskih gramatičara iz 18. st.: Ivana Vitkovića (1779.), Ignacija Szentmártonyja (1783.), Josipa Ernesta Matijevića (1771.), Antuna Rajspa (1772.) i Franje Korniga (1795.). *Jezičnica* se sastoji od dvojezičnog predgovora i dijelova *Vpelanje, Od slov, Od imena, Od zaimeana, Od vremenoreči, Od delnikoreči, Od predstavkov, Od prirečka, Od medmetka, Od veznika*, a završava tekstom razgovora *Med dvemi prijateli*. Svojom strukturom ne odstupa od ostalih onodobnih gramatičkih priručnika.

Posebnu pozornost A. Jembrih u svojoj studiji poklanja predgovoru *Jezičnice* u kojem Đurkovečki iznosi svoja razmišljanja o hrvatskome jeziku u kontekstu slavenskih jezika i zaključuje kako je taj kajkavski gramatičar morao poznavati ideje i djela slavista poput Jana Kollara i Pavela Jožefa Šafařika. Đurkovečki u *Predgovoru* koristi tri naziva: *horvatski* (kajkavski književni jezik), *slavonski* (slavonsko-štokavski) i *slavinski* (slavenski koji odgovara latinskome nazivu *lingua illyrica*) pod kojim Đurkovečki podrazumijeva prvobitno stanje i čistoću (osobito leksičku) i *horvatskoga* i *slavonskoga* pisanoga književnog jezika. *Jezičnica* je, kao što je već spomenuto, dvojezična gramatika pisana njemačkim i kajkavskim književnim jezikom. A. Jembrih zaključuje da «Đurkovečki izričito želi pokazati da mu *Jezičnicom* nije svrha pokazati kako valja običajeno govoriti (jer to ionako zna svaki kajkavac u skladu s mjesnim govorom) nego kako treba do-

bro govoriti; nije mu dakle bila namjera pokazati dijalektalno stanje triju županija, nego književni kajkavski – horvatski jezik» (2008: 200). U *Jezičnici* se daje gramatički opis kajkavskoga književnog jezika, polifunkcionalnoga, standardiziranoga neorganskoga idioma koji je funkciju standardnog jezika imao od 16. stoljeća do stvaranja hrvatskoga standardnog jezika štokavske osnovice na području triju županija središnje Hrvatske. Đurkovečki ipak u svoj jezik unosi i poneki štokavizam na glasovnoj i morfloškoj razini: *čekati*, a ne *čakati*, na mjestu poluglasa ima i *a* (*lahko*) i *e* (*lehko*, *lehkem*). A. Jembrih to tumači mjestom njegovog službovanja – Samarica se, naime, nalazi u rubnom području prema slavonskoj štokavštini. U svom nastojanju da se *horvatski* i *slavonski* približe u pogledu grafije, Đurkovečki je ispred ostalih kajkavskih gramatičara. Sam je Đurkovečki taj postupak ova-ko obrazložio: «Da bi se pak ovo jezika snaženje srećno započelo i zjedinjenje jezika i naroda dovršiti moglo, potrebno je od slovo-sloge započeti i jedinstvo z bližnima narodima vu njoj držati. Odkud, kajti kak zroki temeliti svedočiju, s kojimi vsaki človek razumni na put istine pe-ljati se mora, slovo-sloga slavonska jeziku slavinskome spodobneša, prikladneša, kratkospravna i mudreša nahadja se...». On napušta dotadašnja kajkavska grafijska rješenja *cz*, *sz*, *s* te prihvaća slavonska grafijska rješenja *c*, *s*, *sh* za foneme *c*, *s*, *š*, ali ne prihvaća slavonsko *x*, nego predlaže grafem [.

Zbog predloženih grafijskih rješenja A. Jembrih smatra da je J. Đurkovečki pozna-vao latinsku raspravu kanonika Marka Mahanovića *Observationes circa croaticam Orthographiam* (1814.) te zaključuje: «Sve

nam to govori kako je Đurkovečki bio svje-stan činjenice da se govorene razlike teško mogu ujednačivati, zato treba provesti ujednačivanje u pisanome (književnome) obliku» (2008: 192). U tome je pogledu Josip Đurkovečki bio i ispred iliraca kojima je mogao biti primjer i poticaj.

Razmatrajući *Jezičnicu* i poglede na jezik koje iznosi Đurkovečki, A. Jembrih izdvaja autorove tvrdnje koje se uklapaju u jezikoslovna razmatranja: a) dao je do znanja da postoji slavenska, *slovin-ska*, zajednica jezika; b) nepovoljne društvene prilike, seljenja naroda itd. učinile su svoje i kod *horvatskoga* jezika, tj. on je postao «natepen stranskim rečmi»; c) gramatika i rječnik najbolja su pomagala za očuvanje čistoće književnoga jezika; d) *Jezičnica* nije napisana da bi pokazala horvatsko-kajkavski govor, već da bi normirala jezik Zagrebačke, Varaždinske i Križevačke županije i to ponajprije pisane jezične komunikacije. Đurkovečkoga stoga možemo smatrati prvim kajkavskim gramatičarom prve polovice 19. st. koji normu kajkavskoga književnoga donosi oslanjajući se na slavonske gramatičare, ponajprije na Matiju Antuna Relkovića.

Pretisak *Jezičnice* omogućuje usporedbu te gramatike s ostalim kajkavskim gramatikama, ali i s tzv. ilirskim gramatikama i pokazuje da kajkavski slovnici nisu ni u kojem pogledu zaostajali za svojim «ilirskim» kolegama, što ponovno ukazuje na potrebu revalorizacije cjelokupne stare kajkavske književnosti pa i djela kajkavskih leksikografa i gramatičara.

Barbara Štebih Golub